

muştur. Siyasî dalganın iniş çıkışına bağlı şekilde İsmet Özel, Ataal Behramoğlu ve onların tarzında yazan şairlerin yer, konum ve söyleminde değişimler olurken Türk şiir ortamı her çevrede dışa dönük ve hareketli bir dil kazanmıştır. 1980'lere gelindiğinde toplu halde etkilerinin devam etmesine rağmen tek şair bazında öncü çıkmamış olduğu görülürken İkinci Yeni şairlerine dönme ihtiyacı duyulmuştur. Nâzım Hikmet ise 1990'lardan itibaren ideolojik benzetimlerden sıyrılmış halde gündemde yerini almıştır.

Öte yandan İkinci Yeni şairleriyle bağlantılı ve dünya şiirine bu akım ışığındaki bir anlayışla bağlanan gelişmeler olmuş, Türkçe'deki ve Batı dillerindeki edebiyat kültürüne dar siyasal kamplaşmanın dışında yaklaşmayı önemseyen ve bu anlayışı yeniden yaygınlaştıran edebiyat adamları çıkmıştır. 1980'ler dolayında dünya şiirine tek kanallı olarak yaklaşma eğilimi *Diriliş*, *Papirüs* ve *Yeni Dergi*'de somutlaşan tutumun yenilenmesi de sayılabilecek şekilde *Yazı*, *Adam Sanat*, *Yönelişler* gibi dergilerin öncülüğünde kırılmaya uğramıştır. Dergi yayımında perspektifin elden geldiğince geniş tutulması paylaşılan bir tutum olmuştur. İkinci Yeni şairlerinin sağladığı deneyimler ışığında eski şiire de özgün ve yeni bakış imkânları doğmasıyla eski şiirden beslenme çabası klasik gelenekçi tarzın önerdikleri dışında yeni formlar kazanmıştır. 1970'lere kadar İslâmî değerlere bağlılık edebiyatın dışındaki konularda etkiliydi ve klasik şiirin güncel ortamı doğrudan etkilemesi bakımından imkânlar zayıftı. Aslında Sezai Karakoç'la birlikte geçmişteki İslâmî şiire daha derinden bakma imkânı doğmuştur. Dinî inanç dünyasından gelen hira, halvet, hicret vb. kelimeler, peygambere bağlılık, kardeşlik, dervişlik vb. durumlar şiirde sıkça yer almıştır (Erdem Bayazit, Arif Ay vb.). XX. yüzyılın ilk yarısında Faruk Nafiz Çamlıbel, Arif Nihat Asya, Âsaf Hâlet

Çelebi gibi şairlerin şiirinde görünen tasavvufî atıflar daha sonraki şairlerin verimleriyle geniş bir yelpazede serpintiler halinde şiire girmiş, metafiziğe yönelik algı yeni filizler vermiştir (Ali Günvar, İhsan Deniz, Kâmil Eşfak Berki). Şiiri başlangıçta yeni bir hikmeti arayış olarak nitelenen Cahit Zarifoğlu bu yolda eserini kurmuş, değişik çizgileri temsil eden gençler üzerinde etkili olmuştur. Eski şiir, Batı dünyasını merkez almış şairler tarafından da söz konusu eğilimler ortamında gelişen yeni bir gözle okunmuş, Ebubekir Eroğlu metafizik dünyaya göndermeleri olan şiirler yazmış, İkinci Yeni sonrasındaki eski şiirle bağlantılı çizgiyi sürdürmüş ve yenilemiştir.

Geçen yüzyıllara ilişkin divan şiiri ve halk şiiri ayrımı bir yana Türk şiirinin uzak ve yakın geçmişteki verimleri birlikte göz önüne alındığında bu şiirde iki farklı geleceğin mevcut olduğu görülür. Bunlardan biri XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlamış, halen dallanarak ve zenginleşerek sürmekte olan modern şiir geleneğidir. Diğeri ise Türkçe'nin Anadolu'da şiir ve edebiyat dili halinde kıvam tutmaya başladığı sekiz yüzyıl öncesinden gelen, Arap ve Fars şiiriyle ortak kültür temellerine dayalı zengin bir şiir dünyası oluşturan gelenektir. Modern öncesinin söylemi bir gelenek olarak sona ermişse de içindeki tarihsel birikim ve bıraktığı miras modern gelenek içinde yetişen bazı şairler için güçlü bir besin kaynağı durumuna gelmiş, Türk şiirini beslemeye devam etmiştir.

1980'den sonra 2000'lere doğru bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de şiir ortamı teknolojik gelişmelere bağlı şekilde iletişim araçları ve medyanın güçlü etkisine mâruz kalmıştır. Şiirle kurulan bağlantıda okur algısının özgürlüğünü engelleyen etmenlerin artması, şiirsel imgenin başedilmez durumdaki görsellik karşısında nasıl bir yer bulacağı, nereye sığınacağı herkes için bir mesele durumundadır.

Medyanın bu etki gücünden tek yanlı yarılarlanmanın yolunu bulanların çoğunluğu şiirle kitlelere kitle olarak seslenmeyi tercih etmişlerdir. Öte yandan arayışı sürdürenler tarafından özgün şiire duyulan özlem ve yedi bin yıllık kayıtlı şiir tarihinin yüksek eserleriyle kurulan, kurulması gereken bağlantılar da dile getirilmektedir. Türk şiiri, bir yandan medyatik ortamın görüntü bolluğu karşısında özgül niteliğini okur algısı üzerinde koruma mücadelesi vermekte, öte yandan bin yıldan beri yüksek bir şiir verimine, en hassas insan duyarlılığını kuşatacak bir şiir algısına ve dünya ölçüsünde şairlere sahip olduğu bilincini taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1956) (haz. Abdullah Uçman), İstanbul 2006, s. 19-38; a.mlf., *Edebiyat Üzerine Makaleler* (haz. Zeynep Kerem), İstanbul 1977; Reşid Rahmeti Arat, *Eski Türk Şiiri*, Ankara 1965; Dora d'Istria, *Osmanlılarda Şiir* (trc. Semay Tanageri), İstanbul 1982; Sezai Karakoç, *Edebiyat Yazılan II*, İstanbul 1986; Talat Tekin, *XI. Yüzyıl Türk Şiiri*, Ankara 1989; Ebubekir Eroğlu, *Modern Türk Şiirinin Doğası*, İstanbul 1993; İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul 2001, s. 17-133; a.mlf., *Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, İstanbul 2006, s. 449-642; a.mlf., "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri", *TDL* (Türk şiiri özel sayısı IV), sy. 481-482 (1992), s. 565-784; Cihan Okuyucu, *Divan Edebiyatı Estetiği*, İstanbul 2004; M. Orhan Okay, *Poetika Dersleri*, İstanbul 2004; a.mlf., *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul 2005; Cemal Süreya, *Şapka Dolu Çiçekle: Toplu Yazılar I*, İstanbul 2006; M. A. Yekta Saraç, *Osmanlı'nın Şiiri*, İstanbul 2006; Behçet Necatigil, "Garipçiler", *TDEA*, III, 285-288; a.mlf., "İkinci Yeni Şiiri", a.e., IV, 351-354.

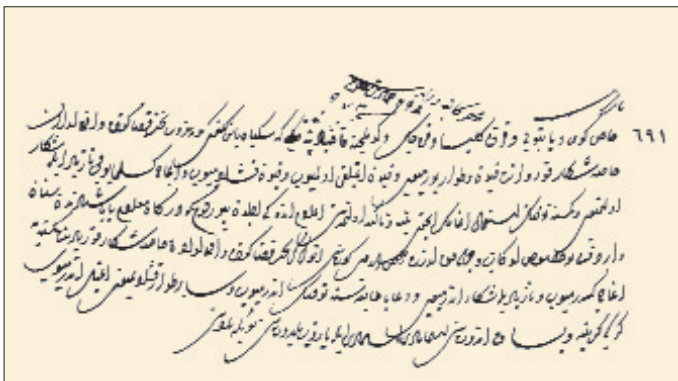

M. ORHAN OKAY – ÂLİM KAHRAMAN

ŞİKÂR AÇALARI

Osmanlı Devleti'nde av işleriyle uğraşan saray görevlileri.

Osmanlı sarayında avcı kuşları besleyen ve eğiten, avla ilgili işleri gören, atmacıbaşı, çakırcıbaşı, şahincibaşı gibi adlarla anılan görevlileri ifade eder. Bu tür görevlilere Osmanlı öncesi Türk ve İslâm devletlerinde değişik adlar altında rastlanır. Büyük Selçuklu sultanlarının av törenlerine itina gösterdikleri, avcılara "bâzdâr", avcıbaşıya "emîr-i şikâr" denildiği ve Anadolu Selçuklularında aynı görevin bulunduğu bilinmektedir. Timurular'da av hayvanlarının yetiştirildiği müesseseye "kuşhâne", burada çalışanlara "kuşciyân", diğer av hayvanlarıyla ilgilenenlere "barsciyân" adı veriliyordu. Memlûk Sultanlığı'nda "hırâse-

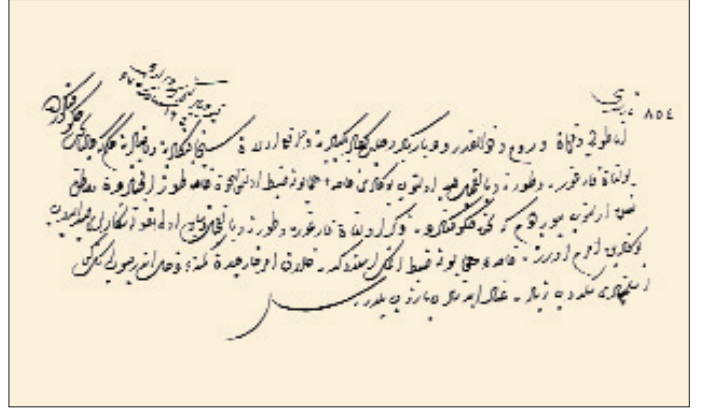
Şikâr korularının muhafazasıyla ilgili Kanûnî Sultan Süleyman'ın bir hükmü (BA, MD, nr. 5, hk. 691)

tü't-tayr" denilen avcılar ve "hârisü't-tayr" unvanlı av emîrleri vardı; bunlardan vezirliğe yükselenler olmuştur. Hârizmşahlr'da av kuşlarının bakımından emîr-i şikâr sorumluydu.

Osmanlı Devleti'nde özellikle I. Murad ve Yıldırım Bayezid zamanlarında av işlerinin geliştiği ve Yeniçeri Ocağı'nın saksoncu-başı, zağarcıbaşı, turnacıbaşı, avcıbaşı gibi bazı yüksek rütbeli zâbitlerinin avcılıkla ilgili unvanlarla anıldığı görülmektedir. II. Murad'ın maiyetinde şahinci ve çakırcı unvanlı kişiler olduğu gibi II. Mehmed, 855 (1451) yılındaki Karaman seferi dönüsünde ayaklanan yeniçeriler arasına saraydaki doğancı, çakırcı gibi birlikleri katmıştı.

Muhtemelen bu dönemde şikâr ağalığı klasik teşkilâtına kavuşmuştur. Osmanlı sarayının Birun denilen dış hizmetliler kısmına bağlı avla ilgili görevlilerin ortak adı şikâr ağaları iken doğancıbaşı Enderun'daki doğancıların âmiri idi. Bunların emrinde çalışanların tamamı şikâr halkı olarak anılırdı. Şikâr ağaları protokol bakımından yüksek derecedeydi ve padişahın en yakınında bulunmalarından dolayı rikâb-ı hümayun ağalarından sayılırdı. Çakırcı, şahinci, atmacacı ve doğancı grupları halinde teşkilâtlanmış olan avcılığın taşrada da görevlileri vardı. Merkezdekiler ulûfeli, taşradakiler timarlı statüsündeydi. Askerî statüdeki bu resmî avcı kuşu yetiştiricileri yanında taşrada kayacı, yuvacı, tuzakçı, görenceci, götürücü, sayyad vb. adlar altında görev yapan avcılar bazı vergilerden muaf tutulurdu. Çakırcıların âmiri olan çakırcıbaşı şikâr ağalarının en yüksek rütbelisi ve diğer şikâr ağalarının âmiri durumundaydı. Fâtih Sultan Mehmed'in *Kânunnâme-i Âl-i Osman*'ında protokoldeki yeri mîrâhûr-ı sâni ile çaşnigîrbaşının arasında gösterilmiştir. Çakırcıbaşı dış hizmette genellikle beylerbeyi sıfatıyla çıkardı. Bunun altında yer alan şahincibaşı terfi ederse merkezde çakırcıbaşı, bazan mîrâhur olur. taşrada ise sancak beyliğine ve bazan beylerbeyliğe getirilirdi. Atmacacıbaşı şikâr ağalarının üçüncü yüksek rütbeli zâbitiydi. Terfi ettiğinde merkezde şahincibaşı, taşrada sancak beyi olabilirdi. "Hâne-i bâzyân" denilen Enderun'daki Doğancılar Koğuşu'nun âmiri 883 (1478) yılına kadar şahincibaşı iken bu tarihten itibaren bunun yerini doğancıbaşı almıştır. Rütbe bakımından Birun'a bağlı şikâr ağalarının altında sayılan doğancıbaşı protokolde atmacacıbaşından sonra gelirdi. Terfi ederse içeride şahincibaşılık, çakırcıbaşılık ve mîrâhurluğa yükselir, dış hizmete ise genellikle yeniçeri ağası, sancak beyi, kap-

Bazı kuş tüylerinin saraya gönderilmesiyle ilgili II. Selim'in bir hükmü (BA, MD, nr. 7, hk. 854)

tan-ı deryâ, hatta beylerbeyi olarak çıkarıldı. Merkezde ve taşradaki doğancıların özel eğitimleri ve görevleri vardı (bk. DOĞANCI). XVI. yüzyıl sonlarına kadar taşrada sancak valisi sıfatıyla görev yapan şehzadeler de buldukları yerlerde sürekle avlarına çıkar, dolayısıyla onların da kendilerine mahsus av teşkilâtları bulunurdu. XVII. yüzyıl sonlarından itibaren avcılık önemini kaybetmeye başlamıştır. Ateşli silâhların yaygınlaşp yasağa rağmen avcılıkta da kullanılması avcı kuşlara duyulan ihtiyacın azalmasında etkili olmuş ve II. Mahmud döneminde Yeniçeri Ocağı'nın ilgasından sonra şikâr ağalıkları da tarihe karışmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

T SMA, nr. E 455/20; BA, MD, nr. 3, s. 338, hk. 986, s. 339, hk. 994, s. 375, hk. 1112; nr. 5, s. 270, hk. 691, s. 568, hk. 1566; nr. 7, s. 1, hk. 1, s. 193, hk. 521, s. 237, hk. 658, s. 300, hk. 854, s. 412, hk. 1187, s. 622, hk. 1739, s. 938, hk. 2576, s. 948, hk. 2610, s. 966, hk. 2667; ayrıca bk. tür.yer.; BA, KK, nr. 7113; Fatih Sultan Mehmed, *Kânunnâme-i Âl-i Osman* (nşr. Abdülkadir Özcan), İstanbul 2006, s. 6; *Kânunnâme*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 587, vr. 165^{a-b}; Reisülküttâb, nr. 1004, vr. 94^{a-b}; Feridun Bey, *Münşeât*, I, 474, 481; Avni Ömer, *Kânûn-ı Osmânî Mefhûm-i Defteri-i Hâkânî* (nşr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *TTK Belleten*, XV/59 [1951], içinde), s. 395; Ayn Ali, *Risâle-i Vazifehorân*, s. 95, 118; *Mebde-i Kânûn-ı Yeniçeri*, tür.yer.; *Eyyübî Efendi Kânûnnâmesi* (haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1994, s. 16, 36; Hezârfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-beyân fi Kavânin-i Âl-i Osmân* (haz. Sevim İlgürel), Ankara 1998, s. 143, 223-224; *Abdurrahman Abdî Paşa Vekayi'nâmesi* (haz. Fahri Çetin Derin), İstanbul 2008, s. 308, 450, 462, ayrıca bk. tür.yer.; *Anonim Osmanlı Tarihi: 1099-1116/1688-1704* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 2000, s. 140, 145, 187, 277; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 194, 205, 420-425; Halil İnalıcı, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I*, Ankara 1987, s. 118, 216; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahliller*, İstanbul 1991-92, III, 155-156; V, 62-66; Ahmed Refik, "Fatih Devrine Aid Vesikalar", *TOEM*, VIII-XI/49-62 (1335-37), s. 18-19; Pakalın, III, 355-356.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

ŞİKÂRÎ

(شكاری)

Karamanoğulları Tarihi diye bilinen eserin müellifi.

Kataloglarda *Karamannâme*, *Kitâb-ı Karamaniyye*, *Kitâb-ı Tevârih-i Karamaniyye* şeklinde anılan eserin yazarı olarak zikredilen Şikârî'nin kimliği kesinlik kazanmamıştır. Müellifin "Şikârî" mahlaslı bir kişi olduğunu gösteren tek ibare eserin mukaddime kısmında geçen, "Eğer bilmek dilersen bu gubâr / Ayaklar toprağı ya'nî Şikârî" beytidir. Buradan hareketle Şikârî'nin kimliğinin tesbiti için yapılan incelemelerde onun XVI. yüzyıl tezkirelerinde rastlanan Şikârî mahlaslı şairlerden biri olabileceği ileri sürülmüştür. Âşık Çelebi (ö. 979/1572) tezkiresinde biri sonradan metne eklenmiş üç Şikârî'den söz edilir. Bunlardan ilki Rumeli kazaskerlerinden Abdurrahman Çelebi'nin mülâzımlığı ve emvâl-i şâhî müfettişliği görevlerinde bulunan, ayrıca kadılık yapan Şikârî'dir. Tezkireye eklenen bir diğer Şikârî, Hazine darzâde Mustafa Çelebi'dir; hazine kâtipliği yapmış, Kanûnî Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mustafa'nın yanında bulunmuştur. Üçüncü olarak adı geçen ve bazı araştırmacılarca eserin müellifi kabul edilen Şikârî ise önce Diyarbekir mal defterdarı, ardından mîrlivâ olan Hasan Bey'in oğlu. Acemî Kasım unvanıyla bilinen Kasım Paşa soyuna mensup Ahmed'dir. Âşık Çelebi bunun adını vermezken Kınalızâde isminin Ahmed olduğunu belirtmiş ve 992 (1584) yılında *Yûsuf ile Züleyhâ* mesnevisini bitirmeden vefat ettiğini yazmıştır (*Tezkire*, I, 517-518). *Karamanoğulları Tarihi*'ni kaleme alan Şikârî mahlaslı yazarın bu üçünden biri mi yoksa bir başkası mı olduğu bilinmemekte, tezkirelerde de bunlardan herhangi birinin böyle bir eser kaleme aldığı belirtilmemektedir.